

Besöksplats Fjälängar

Arkeologiska rekonstruktioner av
fä- & boningshus

Stenstugu 1:14

Ala socken

Gotlands län

Lst. Dnr. 512-3878-2021

Peter d'Agnan

ARKEOLOGI & BYGGNADSVÅRD AB

RAPPORT 2021:23

CHAB Arkeologi & Byggnadsvård AB är ett antikvariskt kunskapsföretag som levererat högkvalitativa tjänster inom arkeologi och byggnadsvård sedan 1997.

CHAB Arkeologi & Byggnadsvård AB

2021 Visby

www.chab.se

Kartmaterial: © Lantmäteriet.

Foton: Peter d'Agnan

Licensierat under Creative Commons Erkännande 4.0 Internationell Licens
(CC BY 4.0)

Omslaget:

Fig. A-D. *Fähuset (övre mitten) från nordväst och boningshuset (nedre mitten) från norr vid besöksplatsen Fjälängar. Överst detalj på nedre delen av fähusets södra svaipdörr som ligger löst inne i byggnaden, samt nederst boningshusets ljusinsläpp på sydvästra hörnets långsida.*

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Inledning, kort historik och beskrivning	5
Omfattning, metod och förutsättningar	7
Antikvariska utgångspunkter	7
Skadebild & åtgärdsförslag	8
1. Fähuset (ladugård)	8
2. Boningshus	12
Källor & uppgifter	16
Bilaga	17
Ursprunglig arbetsbeskrivning och ritningar, boningshus	17

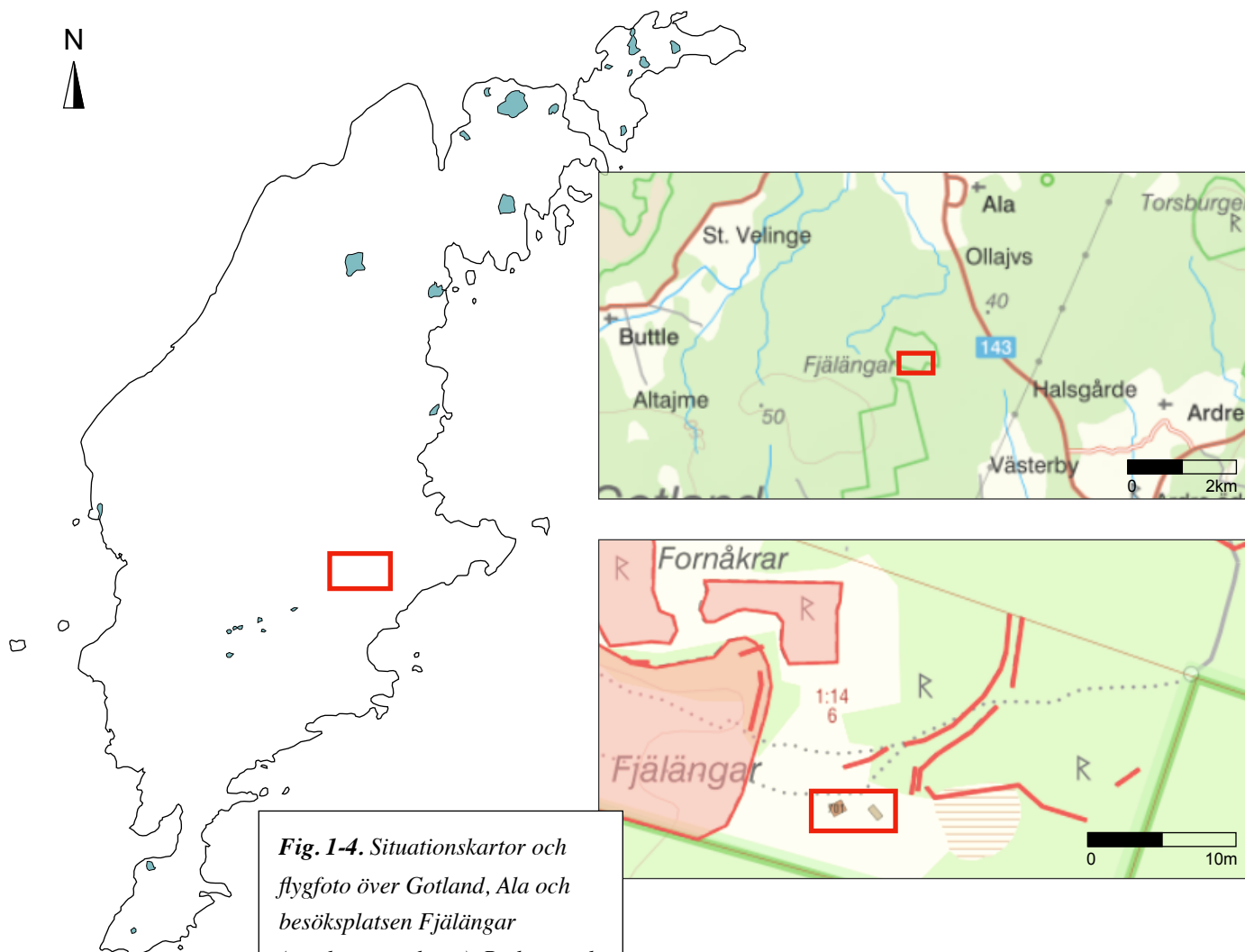

Fig. 1-4. Situationskartor och flygfoto över Gotland, Ala och besöksplatsen Fjälängar (markerat med rött). Röda sträck markerar fornlämningar i området. Gröna trianglar visar rapportens fotodokumentation enligt rapportens figurnummer samt mot vilket håll dem tagits. Se även bilaga.

Sammanfattning

Vintern 2021 upprättades åtgärdsprogram för en arkeologisk rekonstruktion av en tidig-medeltida gård vid besöksplatsen Fjälängar. Programmet redogör för takomläggning samt viss reparation på boningshuset, medan fähuset troligen måste plockas ner helt för att laga rötangrepp i bärande stomme.

Bakgrund

Inledning, kort historik och beskrivning

På uppdrag av Länsstyrelsen i Gotlands län, upprättade arkeolog och byggnadsantikvarie Peter d'Agnan, CHAB Arkeologi & Byggnadsvård AB, ett byggnadsantikvariskt åtgärdsprogram för byggnaderna vid den arkeologiska rekonstruktionen av en tidigmedeltida gård vid Fjälängar, Ala socken, östra Gotland.

Området är en av Länsstyrelsens utpekade besöksplatser och finns belägen inom ett naturreservat. Programmet föranleddes då byggnaderna var i dåligt skick där Länsstyrelsen planerade vidta åtgärder för att bevara byggnaderna i syfte att värna de hantverksmässiga traditionerna samt byggnadernas miljöskapande värden. Programmet skulle utformas så att det skulle kunna användas som underlag för offertförfrågan inför restaureringsåtgärder.

Rekonstruktionerna uppfördes våren 1989, i samband med ett arkeologiskt forskningsprojekt, problematiserande den gotländska gårdens utveckling lett av Dan Carlsson. Boningshuset är ett rekonstruktionsförsök av ett hus som undersöktes i området. Rekonstruktionen ritades av Tor Sundberg som praktikuppgift vid Länsstyrelsen som också sammanställde en material- och arbetsbeskrivning. Fähuset är en mer fri tolkning av hur ett uthus kunde tänkas ha sett ut. Ingen bakgrundsdokumentation kring detta har kunnat hittas arkiverat (Carlsson & Pettersson 1979, Carlsson 1984, Sunderberg 1988).

Båda byggnaderna är uppförda i liggande skiftesverk, med den stora skillnaden att boningshuset står på en ordentlig stengrund och har syll, medan fähuset har jordgrävda stolpar och saknar syll (gäller även den fasta inredningen i form av båsväggar). Konstruktionsätten representerar på ett utmärkt sätt ett skede i träbyggnadstraditionen, då man övergick från jordgrävda stolpar till syllar (se omslag, fig. B-C).

Fähuset är inrett med fem bås längs västra långsidan och en i nordöstra hörnet. Båsen har haft trägolv där merparten idag ruttnat bort (fig. 11-12). Övriga byggnaden har jordstampat golv. Båda gavlarna har haft mittplacerade svaipdörrar av stående plank (fig. A, omslag). Taket med brant resta rafttrar, vilandes på långbanden, utgör underlag för ett agtak. Ursprungligen var taket till synes täckt med halm (se fig. 6), och hade vindskivor som idag saknas. Gavelfälten är uppdelade i två omlott lagda partier med stående panel. Ventilationshål/dagljusöppningar finns i gavelspetsen på båda gavlarna. Två dagljusöppningar finns också på östra långsidan. Mellan långsidornas mötare sitter riar (dragbjälkar), som håller ihop byggnaden. Förutom takrafttrarna

som är av kvistiga smala granstammar, är allt tydligt sprätthugget i furu. Samtliga konstruktioner är dymlade och naglade. Byggnaden har satt sig och har en lutning åt sydost där östra långsidan lutar något mer än södra gaveln.

Boningshuset är ett så kallat gavelförstuhus, med en planlösning där ingång sker genom dörröppning mitt på gaveln till en förstuga. Mellan förstuga och storstuga finns dörröppning mitt i en mellanvägg som skiljer rummen åt. Mellanväggens placering i vägglivet syns utifrån i

Fig. 5. Boningshusets faltak lägges. Observera hur falorna på takets ursprungliga konstruktion kilats in i nocksåsens notspår. Av någon anledning har konstruktionen inte fungerat tillräckligt bra mot läckage. En möjlig förklaring är att falorna inte tätat tillräckligt i kontaktytorna mot varandra. Därutöver är takfallet för flackt för att monteras i notspår mot nocksåsen. Foto: Jan Utas 1989, Gotlands Museum.

Fig. 6. Fähusets sydgavel i förgrunden samt bostadshusets södra långsida i förgrunden år 1994. Observera här fähusets sättning åt öster, som antingen uppförts så eller satt sig efter uppförandet i samband med virkestorkning. Foto: Raymond Hejdström, Gotlands Museum.

form av en mötare. I storstugans ena hörn mot mellanväggen finns en stor murad spis med skorsten med avslut inockhöjd. Det flacka taket är idag inte den ursprungliga konstruktionen utan har bytts mot en modernisering. Det består av ett undertak med papp, instucket i ett notspår inockåsen (mittås), vilandes på långbanden och sidoåsar. Ovanpå detta ligger ett "modernt" faltak på distanslister. Faltaket sluter inte tätt mot innockåsen som längs de värsta gliporna är tätad med silikon och andra plastiska massor. Mellan innock och skorsten ligger plastbelagd svart plåt.

Golvet i boningshuset utgörs av löst liggande plank på golvbjälkar som vilar på grundstenarna. Ingångsdörren är en tvådelad så kallad "svaipedörr" av stående plank medan dörrbladet till storstugan är hel. I förstugan finns en dagljusöppning åt söder med skjutlucka på insidan i trä. Öppningen har tidigare varit glasad med en enkel träram. I storstugan finns likadana glasade öppningar åt söder och väster med två omlott skarvade blåsta glas. Glaset är vitt och rikligt med små bubblor. Förutom taket som är av sågat material är allt i behuggen eller hyvlad furu. Förutom dörrarna är samtliga konstruktioner dymlade eller naglade (mindre träplugg som förr användes istället för spik). En del har på senare tid lagats med skruv. Utvändigt är både få- och boningshus tjärsmorda.

Omfattning, metod och förutsättningar

Programmet beskriver få- och boningshusets skick och skadebild ut- och invändigt, samt ger förslag på åtgärder. Inför programmets upprättande besiktigades byggnaderna vid två tillfällen med bärbar och vikbar stege med glidskydd. En gång vid snötäcke och en gång utan. Vid båda tillfällena var det minusgrader vilket gjorde att provstick med kniv inte säkerligen uppdagade samtliga rötskador med tanke på frysning.

I boningshuset kunde golvbjälksändarna åt norr inspekteras under en lös golvplanka. Resterande golvbjälkar har inte inspekterats. Vägghkonstruktionen bakom spisen har inte varit möjlig att inspektera. Endast boningshusets tak beträddes då fordonstransport med lång stege eller ställning inte bedömdes lämpligt över fornlämningar inom området enligt Länsstyrelsen.

Antikvariska utgångspunkter

Då syftet med rekonstruktionerna och programmet har varit att värna om de hantverksmässiga traditionerna skall autenticitet eftersträvas så långt möjligt och material ersättas med lika befintligt. Detta rekommenderas dock inte gällande boningshusets tak (se programmets förslag), utvändiga delar som sågats istället för att behuggas, samt naglarnas material och utformning. Anledningen är att sågat virke har grovt sönderdelade träfibrer som absorberar vatten mer än avskurna fibrer. Naglar består idag av rundstav i samma träslag som övrigt virke. Många av dessa uppfyller inte sitt syfte då de glider isär från sitt material och saknar skalle. De bör bytas ut mot hårdare träslag, tex. ene, eller tillverkas av ett stabilt hartsirkt ämne. Större naglar och dymlingar som sitter i utsatta lägen kilas med fördel i ändarna av hårt träslag. Naglar och dymlingar skall formas något koniska från ett fyrkantigt ämne där skallen förblir fyrkantig.

Restaureringsarbeten bör utföras av hantverkare som är förtrogna med forntida hantverks-traditioner. Motivering till annan metod och material än föreslaget bör vid restaurering utgå från aktuell forskning. Däremot finns anledning att ha hög acceptansnivå vad gäller byte av byggnadsdelar istället för lappning och lagning enligt Länsstyrelsen.

Skadebild & åtgärdsförslag

1. Fähuset (ladugård)

Mark (1A)

Fähuset saknar syllar och grund, men de nedersta bulorna vilar på en rad med mindre stenar för att skydda bulorna mot röta. Längs vissa partier bör stenarna läggas om och överväxt grässvål rensa bort så att bulorna verkligen vilar på sten och inte mark. Det är fördelaktigt om stenarna ligger något över marknivå.

Fig. 7-8. Fähusets inredning med bås mot väst. Observera att båsens regler är jordgrävda (ovan).

Takkonstruktionen har påverkats av läckage en längre tid och bör förutsättas behövas bytas i sin helhet (vänster). Numrering av skadebild enligt texten.

Fig. 9-10. Fähuset från nordöst samt sydväst. Numrering av skadebild enligt texten.

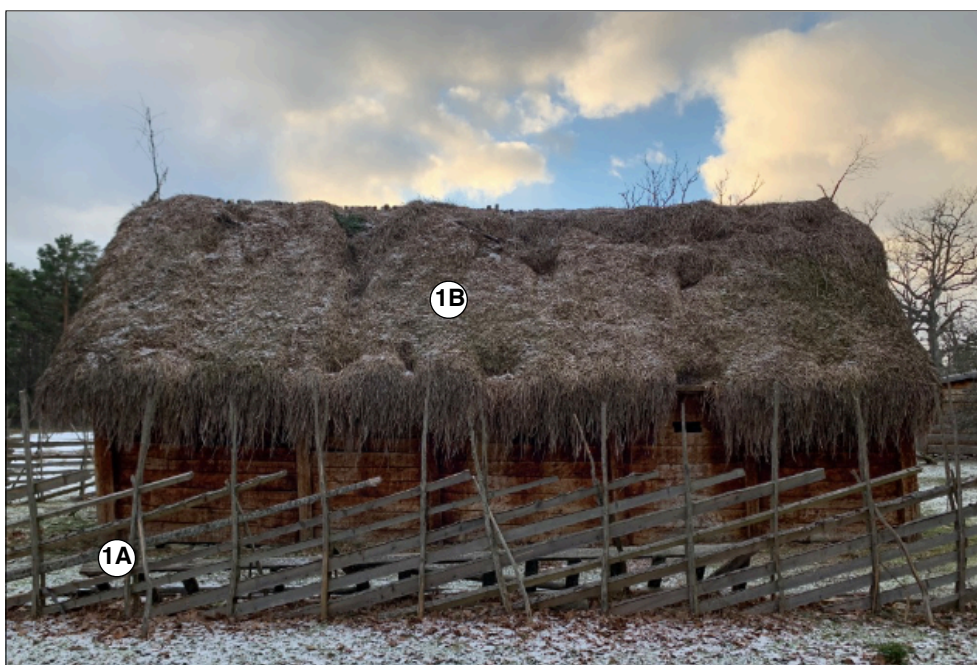

Fig. 11-12. Fähuset från nordöst samt sydväst. Notera lutningen som tydligt syns på gaveln.
Numrering av skadebild enligt texten.

Stomme (1A)

Hela byggnaden lutar idag kraftigt åt sydost, både mot gaveln och långsidan. En viss lutning kunde redan observeras efter uppförandet som ses på fig. 6. Detta tyder på att fähuset antingen uppförts så, eller att virket torkat isär efter byggnadsfasen. Efter över 30 år i jorden har de jordgrävda stolparnas (hörnstoplar och mötare) nederdelar fått röttskador vilket ytterligare instabiliserat byggnadens konstruktion och gjort att lutningen ökat.

I princip har samtliga stolpar olika grad av brunröta, varav en del ovan marknivå. Det är inte möjligt att lyfta skiftesverket som saknar syll för att laga stolparna som därefter dessutom måste grävas ner. Konstruktionsmässigt går det heller inte att byta stolparna underifrån då riändarna är trädde genom dessa, som i sin tur också låses av långbanden. Byggnaden måste därför plockas ner i sin helhet och nya stolpar tillverkas varefter man kan återuppföra skiftesverket.

För att avsevärt öka livslängden på nya stolpar, kan de förlagsvis grävas ner med rotändan nedåt, bestå av kärnved, vara hartsrika och så tätvuxna som möjligt (minst ca 7 årsringar/cm) och helt sakna splintved. Nederdelen under mark skall dessutom svedjas och lindas in med näver. Smala kalkstenar kilas ner i stolphålet så tätt inpå stolpen som möjligt vid nedgrävning.

Övrig stomme förefaller vara frisk förutom några enstaka bulor längst ner i konstruktionen, och kan återanvändas om man märker upp delarna före demontering. Gavelfältens panel är naglad och kan återanvändas om man borrar ur naglarna som ersätts av nya. Det är dock möjligt att det även kan finnas små lokala röttskador i riar och band som inte går att se förrän taket rivits.

Tak och takkonstruktion (1B)

Agtaket verkar vare sig lagts om eller lagts på sedan det monterades, och har idag stora hål både inock i på sidorna samt att hänglor helt saknas. Läckage har sannolikt medfört att hela takkonstruktionen måste bytas ut i sin helhet och ny ag läggas på med nya hänglor. Eventuellt kan några delar återanvändas men det går inte bedöma förrän taket rivits.

Dörrar (1C)

Rester efter båda svaipdörrarna ligger inne i ladugården varav merparten av plankorna går att återanvända (se omslagets detaljbild A). En del gångjärn i trä och enstaka delar är dåliga och måste nyttillverkas. För att gångjärn av trä skall få lång livslängd och hålla måste de tillverkas av mycket fett och saktvuxet kärnvirke, helst med fler än 7 årsringar per centimeter i ändan för gången.

Fast inredning (1D)

Båsväggarna som fortfarande står upp går till merparten att återanvända förutom ett par av de nedersta planken. Den nordvästra båsväggen måste helt rekonstrueras. De jordgrävda stolparna i båsen måste bytas ut då de sannolikt har stora röttskador under jord, men det går inte säkert avgöra förrän de grävts upp. Golvbrädorna i de västra båsen måste nyttillverkas då de antingen helt ruttnat bort, eller har stora röttskador.

Övrigt

Tjärsmorningen på fåhuset har på de flesta partierna oxiderat och regnat bort. Utvändigt skall samtliga trätytor tjärsmörjas rikligt en gång på våren och en gång på hösten. Tjäran skall påföras varm i kall väderlek och skall inte spädas.

2. Boningshus

Stomme (A)

Boningshusets stomme är till stora delar i gott skick med endast punktvis rötskadade delar som orsakats av tidigare takläckage. På två platser har dessa skador redan lappats tidigare i form av tillfälliga enklare lagningar. Dessa ser misspyrdade ut men framförallt har de inte

Fig. 13-14. Hela boningshusets takkonstruktion inklusive åsarna kommer behöva bytas ut med tanke på rötskadorna. Spisens genomföringsram mot taket måste också bytas samt översta delarna av mellanväggen som stöder nocksåsen (ovan).

Observera nocksåsens rötskador där hela knivbladet trängt in i splintveden. Skorstenstoppen måste muras om och ett lock återmonteras för att förhindra vatteninträngning och frostsprängning (vänster). Numrering av skadebild enligt texten.

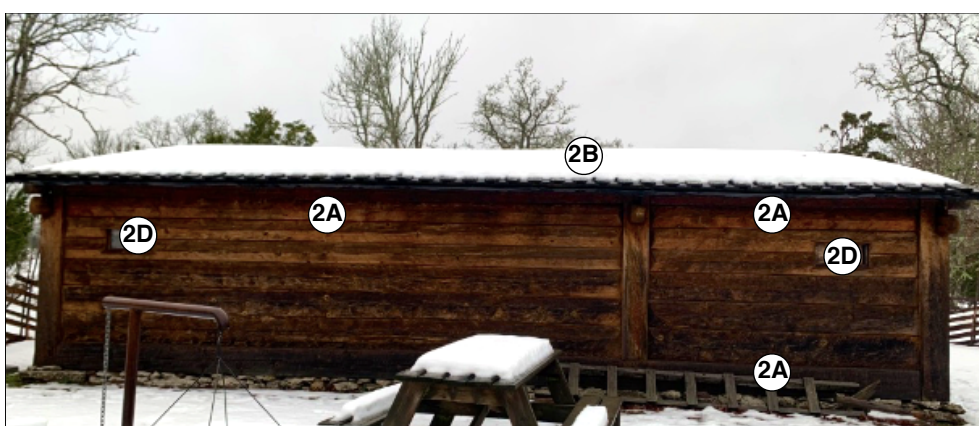
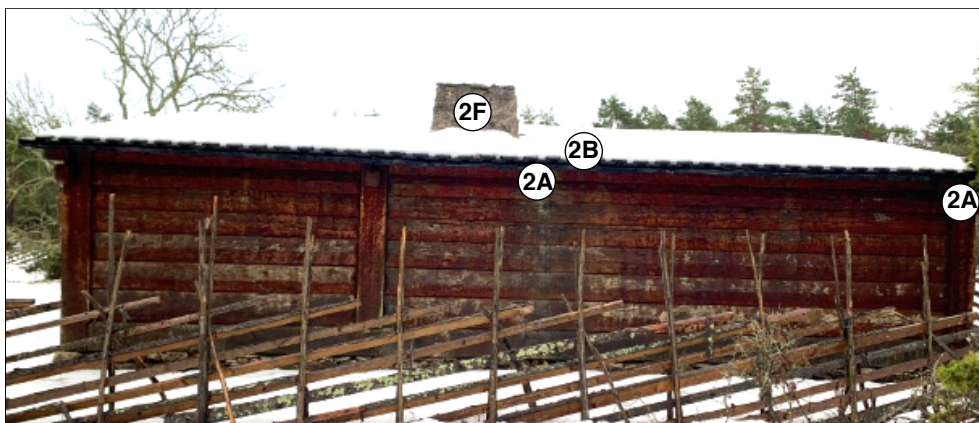

Fig. 15-18. Boningshusets fasader från öst, norr, väst samt söder. Se även bilaga för plan. Numrering av skadebild enligt texten.

utförts väl då all röta inte tagits bort till frisk virke. Det har i sin tur lett till att fukt sugits upp, och skadan fortsatt. Lagningarna finns på ovansidan av förstuns södra syll samt ovansidan av långbandet.

Mellanväggens översta bulor har rötskador och behöver sannolikt bytas ut. Hela skorstenens genomföringsram behöver bytas ut. Rötskador finns vidare på ovansidan av vardagsstugans norra långband, bakom och en bit väster om spisen. Det bör troligen gå att laga hammarbandet, men det går inte bedöma förrän taket rivits. En likadan skada finns på södra hammarbandets ovansida, ungefär mitt på vardagsstugan. Båda hammarbanden har också varsin mindre rötskada i gaveländarnas splintved. Det södra på öständan och det norra bandet på väständan.

Vidare finns en rötskada på ovansidan av syllen väster om spisen, fram till ungefär halva vardagsstugans längd. Den kan gå att laga genom att skjuta in nytt virke inifrån, men bedömning måste göras på plats efter att man tagit bort tillräckligt mycket material ner till friskt virke. Samtliga lagningar skall göras så täta som möjligt, av bra kärnvirke, tjäras mellan fogarna och dymlas/naglas fast i byggnadsdelarna. Lim får ej användas.

Tak och takkonstruktion (B)

Nuvarande tak är bristfälligt konstruerat. Faltaket läcker motnock samt i glipor. Pappen är gammal sprucken och undertaket suger vatten. Hela konstruktionen har kraftiga rötskador och måste i sin helhet bytas ut. Takfallet är för flackt för att montering i nocksåsens notspår skall fungera utan läckage om inte nockkåpa monteras. Nocksåsen har stora rötskador. Detta syns framförallt på ovansidan i splitveden, men troligen finns röta även längre in i virket som måste bytas ut i sin helhet. Sidoåsarna har även de rötskador på ovansidorna, som exempelvis den norra vid spisen i vardagsstugan, och behöver sannolikt också bytas ut om den inte kan rötlagas. Den södra sidoåsen har en kraftig sviktning i vardagsstugan och måste bytas ut för att få en väl fungerande takavlastning.

Om man skall återgå till samma typ av täckning som tänkt från början, är det av hög vikt att använda så breda takbrädor som möjligt för att få färre antal skarvar. Därutöver bör brädorna helst vara spräckta på ovansidan och inte sågade. Fibrerna behålls då långa och hela så att vatten lättare rinner av istället för att sugas upp av virket. Skall virket sågas bör det bilas efteråt för att uppfylla liknande syfte. Det vore också mer autentiskt att inte såga falorna raka vid takfoten, utan låta dem ha olika längder. Taket bör vidare tätas med nöthår och tjära mellan falorna samt i notspåret i nocksåsen, samt tjärsmörjas rikligt och ofta för att bilda en oxiderad film om taket skall hålla över tid. Minst ett par lager film måste påföras första åren för ett hållbart faltak. Nockkåpa måste monteras om faltaket skall fungera utan större läckage vid nocksåsen.

Ett annat förslag, med tanke på att taket ändå måste bytas, är torvtäckning. Det är mer autentiskt med längre livslängd, mer ekonomiskt, men också relativt underhållsfritt. Konstruktionen skulle hålla bäst med ett spontat undertak med nävertäckning under torven, vindskivor och nockkåpa. Oavsett takbeläggning föreslås längre åsar med längre takutstick för att framförallt skydda långbandens ändar, men även syllarna på sikt.

Dörrar (C)

Förstugans entrédörr bestående av två halvor kärvar och är svår att stänga då gångjärnen inte sitter fast ordentligt mot dörrbladen. En del tränaglar har också släppt från sitt underlag. Dörren skall häktas av, gångjärnen och tvärsläerna demonteras och återfästas. All modern skruv skall avlägsnas och gångjärnen riktas vid återmontering. Vardagsstugans dörrblad ligger idag avhäktad i förstugan. Tvärsläerna har släppt och naglarna behöver bytas ut. Även här skall modern skruv avlägsnas och gångjärnen riktas vid återmontering.

Dagljusöppningar (D)

Samtliga dagljusöppningar behöver åtgärder. Förstugans lucka har kommit ur läge, svårt fast och går ej öppna. Den skall justeras för funktion. Skjutluckans lister har lossnat från bulorna. Nya tränaglar behövs som inte glider ut vid torkning och svällning av virket. Glas fattas och träramen saknar sidolister. Övriga lister behöver naglas om, nya behöver tillverkas och munblåst grönt cylinderglas, med mycket liv och stora bubblor sätts in (jämför omslagets detaljbild D). Glaset skall bestå av två glasskivor, skarvade omlott.

Vardagsstugans södra öppning har ett spräckt glas som måste bytas. Samtliga glaslister behöver nya tränaglar och listerna behöver justeras och naglas fast. Västra öppningen behöver nya tränaglar och glaslisten behöver justeras och naglas fast. På insidan har listerna som håller i skjutluckorna lossnat från bulorna och behöver naglas fast.

Ett alternativt förslag vore att enligt ursprunglig arbetsbeskrivning ersätta glaset mot spända djurblåsor. Dels för autenticitet, och dels för att minska risken för framtida glassplitter.

Golv (E)

Golvplanken är i bra skick men ligger löst och har torkat isär. Speciellt syns det i vardagsstugans nordvästra hörn, och kan orsaka att barn snavar eller fastnar, då rummet är mörkt. Golvet bör tas upp och läggas tätare med viss svällmån på ca 3mm. En kompletterande passbit skall tillverkas för att täcka glipan som blir kvar. Plank som inte ligger stabilt eller har vridit sig för mycket skall naglas fast mot bjälkarna. Plankor som har för stor vridning för att återmonteras kan behöva bytas ut.

Spis och skorsten (F)

Spisen är full av fågelbon och behöver rensas. Spisöverstycket har en skada där en större bit lossnat och ligger löst inne i eldstaden. Betonglagning har gjorts istället för återställning. En stenkonservator bör foga tillbaka den lösa biten med stenglagningsbruk, kramla med järn eller på annat lämpligt sätt återställa överstycket. Skorstenstoppen har vittrat och håll över skorstenen saknas som ursprungligen fanns enligt dokumentation. Översta stenraden behöver muras om med rent kalkbruk och en stor eller flera mindre hällar läggas ovanpå skorstenen med distansstenar under.

Övrigt

Tjärsmorningen har på många partier, framförallt de nedre, oxiderat och regnat bort. Utvändigt skall samtliga trätor tjärsmörjas rikligt en gång på våren och en gång på hösten under minst tre efter varandra kommande år för att bygga en tjock vattenavvisande film. Tjärnan skall påföras varm i kall väderlek och skall inte spädas.

Källor & uppgifter

Källor

Carlsson, D. 1984. Forskningsprojektet Fjäle i Ala. Kortfattad sammanställning av resultaten från 1983 års undersökningar och redovisning av det fortsatta projektarbetet. 1984-01. Rapport.

Carlsson, D & Pettersson, A-M. 1979. Fjäle i Ala -vikingatida och tidigmedeltida huskonstruktioner. *Falck, W mfl. (red). 1979. Arkeologi på Gotland. s. 163-168. Visby.*

Sundberg, T 1988. *Fjälébysens hus. Rekonstruktion av skiftesverkshus från omkring 1250 vid Fjäle i Ala. Förteckning över byggnadsmaterial/virke samt kortfattad arbetsbeskrivning. 1988-04-07. Länsstyrelsen i Gotlands län. Arbetsbeskrivning.*

Arkiv

Gotlands Museums arkiv

Tekniska och administrativa uppgifter

C.H.A.B:s projektnr/Dnr:	2021:23/D1220921
Län/kommun:	Gotland
Länsstyrelsens dnr:	512-3878-2021
Socken/stad:	Ala
Fastighet:	Stenstugu 1:14
Typ av uppdrag:	Åtgärdsprogram
Ansvarig antikvarie:	Peter d'Agnan
Beställare:	Länsstyrelsen i Gotlands län
Anledning till uppdraget:	Restaurering
Typ av byggnad/er:	Arkeologiska rekonstruktioner av fä- & boningshus
Byggnadsår:	1989, rekonstruktionsförslagen baserade på tidigmedeltida konstruktion
Skydd:	BM 11-392-786-81
Konstruktion:	Skiftesverk
Utförandetid:	December 2021
Sista revidering:	2021-12-31

Bilaga

Ursprunglig arbetsbeskrivning och ritningar, boningshus

Tor Sundberg 1988

Kort ARBETSBESKRIVNING

Arbetet är en rekonstruktion av medeltida (ca 1250) boningshus i skiftesverk. Vid uppförandet skall därför urspr. material och utföranden efterliknas.

Grunden staplas från frostfritt djup, endast något kalkbruk mellan stenarna. Syllen lägges nära markytan. Golvet lägges på riar, lagda på stenar direkt på marken. Grunden måste ventileras väl. Riarna lägges lösa, utan förbindelse med syllen.

Virket måste väljas omsorgsfullt, sågas och torka ordentligt. Virket ytbehandlas hantverksmässigt med bilning för att efterlikna urspr. teknik. Virket sammanfogas enl. traditionella principer*. Mellanväggs mobalk (bottenstock) laxas in i syllen. Bularnas undersidor spåras och tjärdränkt mossa (glasull el dyl.) läggs mellan bularna för tätning. Bularna dymlas i varandras över- och underkanter. Spik undviks, istället används dymlingar.

Nockåsen ges ett tvärsnitt enligt principskiss här bredvid. Falorna lägges i dubbla lager med vattenspår mot varandra - inåt. Nederkanten sågas ej, den ska vara något hackig. Falorna skjutes in inockåsens spår och spåns/kupas svagt över sidåsarna för tätning. Tak o. väggar tjärstrykes utvändigt. Eldstadens utformning får bestämmas mer noggrant. Den ska ha bakugn och trol. hugget kalkstensöverstycke i kupan.

Det är viktigt att virket dekoreras med sparsamma sniderier enl. äldre traditioner.

*Se ex Gunnar Jonsson i Gotländskt Arkiv 1976 samt John Kronborg Christensen i Arkitekturstudier (särtryck: Arkitektens förlag)

